

Ministerie van Defensie

Ministerie van Defensie

Plein 4
MPC 58 B
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
www.defensie.nl

Onze referentie

D2025-002976
MINDEF20250022414

*Bij beantwoording, datum,
onze referentie en onderwerp
vermelden.*

> Retouradres Postbus 20701 2500 ES Den Haag
de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Bezuidenhoutseweg 67
2594 AC Den Haag

Datum 25 juni 2025
Betreft Beantwoording Feitelijke vragen (FV) bij het Defensie
Projectenoverzicht (DPO) 2025 en de Gecombineerde A-brief
materieelprojecten

Geachte voorzitter,

Hierbij bied ik u de antwoorden op de feitelijke vragen over het Defensie Projectenoverzicht 2025 en de gecombineerde A-brief over materieelprojecten aan (Kamerstuk 27830, nr. 465/2025D26236).

Hoogachtend,

DE STAATSSECRETARIS VAN DEFENSIE

Gijs Tuinman

Antwoorden op feitelijke vragen over het Defensie Projectenoverzicht 2025 (27830, nr. 465).

1 Hoe dragen de defensieprojecten in het DPO 2025 bij aan hoofdtak 1 van de NAVO?

Met de verschillende projecten in het Defensie Projectenoverzicht (DPO) investeert Defensie in het herstel, de versterking, de opschaling en de modernisering van de krijgsmacht. Een sterke krijgsmacht die beschikt over het juiste en voldoende materieel is essentieel voor de voorbereiding op de inzet voor de eerste grondwettelijke hoofdtak: de bescherming van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied.

2 Waarom zijn er geen nieuwe droneprojecten/programma's afgesloten?

Defensie onderstreept het groeiende belang van onbemanste systemen, waaronder drones. Daarom werkt Defensie met het Actieplan Productie zekerheid Onbemanste Systemen (APOS) aan de inrichting van een ecosysteem om de ontwikkeling en productie van onbemanste systemen in Nederland te versnellen. Daarnaast investeert Defensie in onbemanste systemen voor de Nederlandse krijgsmacht. Zo verwerft Defensie zes typen micro en mini *Unmanned Aircraft Systems* (UAS) direct van de markt. Het projectblad 'Verwerving onbemanste systemen' is daarom voor de eerste keer opgenomen in het DPO. Bovendien vormt onbemanste capaciteit een integraal onderdeel van verschillende grote projecten, zoals de oprichting van het tankbataljon (Kamerstuk 27 830, nr. 449) en de mogelijkheid tot een alternatieve en innovatieve invulling van een onbemanste jachtvliegcapaciteit (Kamerstuk 27 830, nr. 425). Ook ontwikkelt Defensie onbemanste capaciteiten voor de nieuwe *Anti-Submarine Warfare* (ASW)-fregatten, onder meer met het project 'Verwerving Maritieme Onbemanste Systemen (VMOS)' (Kamerstuk 27 830, nr. 463). Uw Kamer wordt in de D-brief van begin 2026 geïnformeerd over de invulling van de onbemanste capaciteit.

3 Op welke manier zorgt u ervoor dat start- en scale-ups bij nieuwe projectontwikkelingen actief worden betrokken en dat niet alle contracten naar de grootste defensiebedrijven gaan?

Het innoveren met en integreren van (civiele) technologieën in militaire toepassingen is een cruciale opgave voor Defensie en voor Nederland. Hier is nauwe samenwerking nodig met het MKB, kennisinstellingen, start-ups en scale-ups. Dat gebeurt onder andere via de innovatieve inkoop SDIR-aanpak (*Strategic Defence Innovation Research*), Defport en de opbouw van regionale ecosystemen. Door samen te werken aan de uitdagingen van Defensie wordt een open leeromgeving gecreëerd waarin marktpartijen, overheid en kennisinstellingen samenwerken aan innovatieve oplossingen. Via deze instrumenten worden start-ups en innovatief MKB vroegtijdig betrokken bij de projecten en programma's van Defensie.

Tevens bieden verschillende financiële instrumenten, zoals het NATO *Innovation Fund* (NIF), SecFund en de € 1,15 miljard voor industrie- en innovatie van Defensie zelf, mogelijkheden voor innovatieve start- en scale-ups om (civiele) technologie (door) te ontwikkelen voor defensietoepassingen. Ook verkent Defensie samen met het ministerie van Economische Zaken welk bestaand instrumentarium specifiek voor defensie-toepassingen kan worden ingericht.

4 Op welke wijze zorgt u ervoor dat innovatie een sleutelrol in de aanschaf van nieuwe defensieprojecten krijgt?

Defensie bouwt kennis op en ontwikkelt technologie met kennis- en industriepartners om in de toekomst voorop te blijven lopen. Binnen projecten wordt, waar opportuun, ruimte opgenomen voor innovatieve invulling van de betreffende capaciteit, bijvoorbeeld bij de inrichting van het tankbataljon en de mogelijkheid tot een alternatieve en innovatieve invulling van een onbemenste jachtvliegcapaciteit.

Defensie zet opgebouwde kennis in om *smart specifier*, *-buyer*, *-user* en *-maintainer* te zijn (Defensie Strategie voor Industrie en Innovatie (D-SII) 2025-2029). Dat betekent dat in aanschaf- en ontwikkeltrajecten de nieuwste kennis en innovaties van onze partners worden geïntegreerd. Dit betreft contract research bij de TO2 (TNO, NLR en Marin). Daarnaast vraagt Defensie bij het oplopen van nieuwe voorstellen voor groot materieel-, IT- en vastgoedprojecten expliciet naar de research, technologie en innovatie aspecten die moeten worden opgenomen. Daarbij specificeert Defensie of zij de rol van *smart developer* in het project gaat vervullen. Samenwerking in de keten bepaalt ook de mate waarin innovatie- en kennispartners aan kunnen sluiten bij de behoeftes van Defensie en aan co-creatie kan worden gewerkt, dit geldt voor de samenwerking binnen Defensie, de regionale ecosystemen en Defport.

5 Gezien Defensie meer investeert in de lucht- en raketverdediging, kunt u een overzicht geven van hoe de luchtverdediging er op dit moment voorstaat? Wat is er nog nodig om deze op orde te krijgen? Wanneer is de luchtverdediging op orde en is dan ook de bevolking naast de strijdkrachten veilig?

Defensie investeert in gelaagde lucht- en raketverdediging. Deze capaciteit is geschikt voor het moderne gevecht in het hoogste deel van het geweldsspectrum. Tevens kan deze capaciteit worden ingezet voor de bescherming van kritieke (militaire) infrastructuur. In het DPO is toegelicht welke investeringen in lucht- en raketverdediging worden gedaan en wanneer de leveringen staan gepland. Dit betreft bijvoorbeeld de verwerving van extra Patriot lanceersystemen, aanvullende *Medium Range* en *Short Range Air Defence* capaciteit en de nieuwe *Combat Counter-UAS* capaciteit. Ook worden extra Multi-Missie Radars aangeschaft en wordt binnen het project 'Initiële *Counter-Unmanned Aircraft Systems* (C-UAS)' met steun van de Nederlandse industrie een *High Energy Laser*-capaciteit tegen drones gerealiseerd, met doorontwikkelpotentieel naar andere luchtverdedigingstoepassingen. Tevens verwerft Defensie een luchtwaarschuwingssradar voor het Caribisch deel van het Koninkrijk om eventuele schendingen van het luchtruim te detecteren (Kamerstuk 27 830, nr. 463). Met bovenstaande investeringen wordt de actieve luchtverdediging uitgebreid. Actieve luchtverdediging van de gehele bevolking brengt significante kosten met zich mee. Een combinatie van offensieve, actieve en passieve luchtverdedigingsmiddelen is noodzakelijk voor effectieve luchtverdediging. Naast actieve luchtverdedigingsmiddelen, richt de passieve luchtverdediging zich op alle maatregelen om de effecten van de inslag van een wapen tot een minimum te beperken, bijvoorbeeld door het waarschuwen van de bevolking. Offensieve capaciteiten, zoals *Deep Precision Strike* (Kamerstuk 27 830, nr. 440) en *Counter Area Access & Area Denial* (A2AD) (Kamerstuk 27 830, nr. 452) zijn gericht op het reduceren van de inzetmogelijkheden van vijandelijke wapensystemen.

6 Blijven onze nieuwe investeringen in de luchtverdediging nu ook beschikbaar voor Nederland of gaan deze, mede vanwege hun mobiele karakter, ook weer naar het

buitenland?

Nederland voert de bescherming tegen luchtdreigingen niet zelfstandig uit, maar in NAVO-verband. De NAVO zet door Nederland aangeboden lucht- en raketverdedigingssystemen in ter verdediging van kritieke infrastructuur en/of ontplooiëde eenheden in het NAVO-verdragsgebied. Dit kan zowel infrastructuur in Nederland zijn, bijvoorbeeld de haven van Rotterdam, als elders in het NAVO-verdragsgebied, bijvoorbeeld aan de oostflank. Ook kunnen capaciteiten van andere NAVO-bondgenoten direct of indirect worden ingezet voor de bescherming van Nederland, afhankelijk van de situatie. Deze wederkerigheid is de kracht van het NAVO lucht- en raketverdedigingsstelsel. Nationaal oormerken van lucht- en raketverdedigingscapaciteiten is op dit moment niet aan de orde.

We leveren geen luchtverdedigingscapaciteit uit eigen voorraad aan Oekraïne. Ik kan uiteindelijk niet garanderen dat de lucht- en raketverdedigingscapaciteit blijvend ter beschikking zal zijn voor de bescherming van Nederland, omdat we de situatie ergens anders niet kunnen voorspellen.

7 Is er een houdbaarheidsdatum aan de opgeschaalde strategische voorraden voor bijvoorbeeld klein kaliber munitie, anti-tank bewapening en luchtverdedigingsraketten?

Ja. Alle typen munitie hebben een houdbaarheidsdatum omdat de kwaliteit in de loop van tijd afneemt. De levensduur varieert per type munitie. Kapitale munitie dient periodiek te worden getest en soms opnieuw te worden gecertificeerd. Onder goede opslagomstandigheden is de technische levensduur van de strategische voorraden enkele tientallen jaren.

8 Als de vloot langer doorvaart door er tussentijds meer in te investeren, wat betekent dat voor de restwaarde en potentieel hergebruik als Nederland straks haar vernieuwde vloot heeft?

Investeringen in de vloot worden gedaan om de operationele relevantie te behouden of te verbeteren. De uiteindelijke restwaarde en hergebruiksmogelijkheden zijn afhankelijk van het moment van afstoting. Vlooteenheden die uit dienst worden gesteld bij Defensie, kunnen worden aangehouden als strategische reserve, verkocht, gedoneerd of vernietigd.

9 Wat betekent het voor de beschikbaarheid en kosten als de Patriots een langere levensduur krijgen? Krijgen we er dan meer voor minder? Kunnen we dan niet sneller opschalen als we de levensduur van de oude verlengen en er tegelijkertijd nieuwe aankopen?

Door het uitvoeren van levensduur verlengende maatregelen aan Patriot wapensysteemcomponenten blijft het systeem technisch inzetbaar tot tenminste 2040, doordat componenten van de Patriot en de aan het wapensysteem verbonden apparatuur worden vernieuwd. Dit draagt bij aan een hogere beschikbaarheid en lagere levensduurkosten. Met het project 'Verlenging Levensduur Patriot' schaal Defensie sneller op omdat we hierbij ook direct additionele lanceersystemen aanschaffen.

10 Hoe draagt de grootschalige aanvulling van munitievoorraden bij aan het voldoen aan NAVO-verplichtingen voor hoofdtak 1?

Het programma 'Aanvulling inzetvoorraden munitie' voorziet in de stapsgewijze doorgroei van de inzetvoorraden munitie, in lijn met de opgedragen NAVO-norm. De NAVO heeft de voorraadmogelijkheden voor de strategische voorraad munitie in 2024 bijgesteld (Kamerstuk 28 676, nr. 472). Defensie heeft haar behoefte voor de inzetvoorraden munitie voor de eerste hoofdtak geactualiseerd aan de hand van deze nieuwe NAVO-norm. Met deze aanvulling zet Defensie een grote stap om de voorraad aan te vullen tot het niveau benodigd voor de eerste hoofdtak.

11 In hoeverre is deze munitieverwerving Europees georiënteerd en hoe sluit dit aan op de strategische autonomie?

Defensie investeert met deze verwerving in slagkracht en aanvulling van inzetvoorraden ter voorbereiding op een Hoofdtak 1-scenario. Vanwege het zich ontwikkelende dreigingsbeeld en met het oog op oplopende levertijden weegt de tijdige beschikbaarheid van het materieel zwaar mee. Waar mogelijk werkt Defensie samen met andere landen, bijvoorbeeld door middel van vraagbundeling of verwerving via de NATO *Support and Procurement Agency* (NSPA). Nederland bestelt voor de aanvulling van de eigen voorraad bijna honderd procent van de klein- en midden-, en grootkaliber munitie in Europa.

Sommige typen munitie worden echter uitsluitend door niet-Europese leveranciers geproduceerd. Dit betreft voornamelijk *Deep Precision Strike* munitie. Hiervoor zijn op korte en middellange termijn geen Europese alternatieven beschikbaar die geschikt zijn voor gebruik met de huidige wapensystemen. Met de aanschaf van dergelijke munitie buiten Europa draagt Defensie bij aan de noodzakelijke afschrikking van tegenstanders, mede ter bescherming van Europa.

12 Wat is de verwachte impact op de inzetbaarheid van de krijgsmacht in 2025 en 2026?

Omwille van de bescherming van de operationele veiligheid doet Defensie geen uitspraak over specifieke leveringen of de concrete impact van de munitiebestellingen op de inzetbaarheid.

13 Hoeveel van de 22 voorziene systemen zijn daadwerkelijk operationeel vóór eind 2026?

Zoals vermeld in de A/D-brief 'Verwerving *Combat Counter-UAS*' (Kamerstuk 27 830, nr. 458) verwacht Defensie de levering van de eerste systemen in 2028.

14 Is er al een besluit genomen over activering van de optieruimte voor zes extra tanks?

Nee. Zoals vermeld in de A/D-brief 'Verwerving Leopard-2A8 gevechtstanks' (Kamerstuk 27830, nr. 449), neemt Defensie dit besluit niet later dan 2027 om uiterlijk 2030 een volwaardig tankbataljon in te kunnen richten. Dit besluit is afhankelijk van de technologische haalbaarheid en tijdsduur waarmee de defensie-industrie operationeel inzetbare onbemenste systemen kan ontwikkelen en produceren. Defensie heeft op 14 mei 2025 het contract getekend voor de eerste 46 Leopard-2A8 gevechtstanks.

Tevens wil ik u informeren over de wijze waarop de Nederlandse defensie-industrie is betrokken bij deze investering. De Minister heeft tijdens het Commissiedebat NAVO Defensie Ministeriële (DMM) van 22 mei 2025 toegezegd dat ik de Kamer voor het zomerreces schriftelijk zal informeren over de Nederlandse bijdrage aan de productie van de tanks.

Defensie zet samen met EZ in op een direct werkaandeel van de Nederlandse defensie-industrie om in samenwerking met de Duitse defensie-industrie de gezamenlijke Nederlandse en Duitse capaciteit tijdens de productie- en gebruiksfase van de Leopard-2A8 te versnellen en te versterken. Het Nederlandse bedrijf Van Halteren Technologies B.V. gaat in samenwerking met de fabrikant KNDS meerdere activiteiten op essentiële componenten van de Leopard-2A8 uitvoeren. Van Halteren Technologies gaat in samenwerking met Duitse leveranciers levertijden van deelfabricaten van meer dan een jaar naar enkele maanden terugbrengen. Hiervoor gaat Van Halteren Technologies opschalen. Voor deze activiteiten wordt een honderdtal onderdelen ondergebracht bij lokale Nederlandse bedrijven.

15 Wat gebeurt er met de oude Alkmaarder-klasse? Zijn deze door te verkopen of anderszins inzetbaar? Hoe wordt ervoor gezorgd dat hier een goede prijs voor betaald wordt en/of dat deze nog steeds inzetbaar zijn voor bijvoorbeeld doeleinden die passen in ons beleid als het vrij en veilig houden van onze handelsroutes over zee?

Defensie heeft op dit moment zes Alkmaar-klasse mijnenjagers in beheer. De mijnenjagers zijn destijds in samenwerking met de Belgische marine aangeschaft. Op dit moment wordt samen met de Belgische marine het plan uitgewerkt om drie van onze mijnenjagers over te dragen aan een derde partij. België heeft hierin de regie. Na behandeling in de Belgische Ministerraad

informeert Defensie uw Kamer over dit plan. Daarnaast doneert Nederland twee mijnenjagers aan Oekraïne en zoekt nog voor één mijnenjager een voor overname geïnteresseerde partij. Zolang de mijnenjagers nog in dienst zijn bij de Koninklijke Marine, worden deze met gepland en incidenteel onderhoud operationeel inzetbaar gehouden.

Antwoorden op feitelijke vragen over de Gecombineerde A-brief materieelprojecten (27830, nr. 463).

- 1 Kunt u de NAVO single fuel policy nader toelichten? Voor welke voertuigen geldt dit? Hoe strookt dit beleid met de duurzaamheidsparagrafen in DMP-brieven en rapportages zoals Stand van Defensie? Zou Defensie niet wat meer duurzaamheidsambitie ten gunste van operationele effectiviteit kunnen laten varen?**

De *Single Fuel Policy* (SFP) is NAVO-beleid waarbij gestreefd wordt naar het gebruik van één type brandstof binnen militaire operaties. Dit vereenvoudigt de logistiek, vergroot de interoperabiliteit, verhoogt de operationele efficiëntie en versterkt daarmee de collectieve militaire slagkracht van de NAVO.

De SFP geldt bij inzet binnen de NAVO voor luchtvaartuigen (bijvoorbeeld vliegtuigen en helikopters), vrijwel alle militaire voertuigen (zoals tanks en vrachtwagens) en materieel (zoals aggregaten).

Zoals vermeld in de Stand van Defensie heeft Defensie met de Uitvoeringsagenda Duurzaamheid (Kamerstuk 36124, nr. 25) haar doelstellingen voor klimaat, energie en circulariteit bepaald. Deze uitvoeringsagenda wordt dit jaar binnen de bestaande klimaatdoelen herijkt, waarbij de focus ligt op energie als *mission critical* voor Defensie. Verder blijft centraal staan dat het kunnen uitvoeren van de hoofdtaken van Defensie voorop staan en dat duurzaamheid hier geen afbreuk aan doet. We streven ernaar om met duurzaamheid de inzetbaarheid juist te versterken. Welke duurzaamheidsaspecten tijdens een project aan bod zullen komen in relatie tot de functionele eisen wordt daarom ook opgenomen in de DMP-brieven (Kamerstuk 27 830, nr. 431).

Duurzaamheidsambities kunnen bijdragen aan operationele effectiviteit. Een concreet voorbeeld hiervan is het gebruik van *Sustainable Aviation Fuel* (SAF) binnen het kader van de SFP. SAF als onderdeel van de brandstoffenmix draagt bij aan het verminderen van de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen. Door naast fossiele brandstoffen ook SAF te integreren binnen het SFP-kader en te testen op uitwisselbaarheid en interoperabiliteit, worden zowel duurzaamheidsdoelstellingen behaald als bijgedragen aan operationele energiezekerheid. Dit past bij de inzet van Defensie gericht op een betrouwbare en onafhankelijke energievoorziening (Kamerstuk 36592, nr. 1). Fossiele brandstoffen zullen, zeker in conflictgebieden, voorlopig deel uit blijven maken van de brandstoffenmix.

- 2 Hoe zeker bent u van het beoogde moment van de eerste levering van het nieuwe aanvalsgeweer in 2030?**
- 3 Als het oude aanvalsgeweer, de C7 en C8, het einde van haar levensduur bereikt voor 2030, is het dan mogelijk om deze allemaal te vervangen voor 2030 met enige overlap, in plaats van alleen de eerste levering te ontvangen**

De levertermijn van het nieuwe wapen is gebaseerd op het einde van de levensduur van het Colt C7-geweer en de C-8 karabijn. Het huidige bestand wapens moet vervangen zijn voor 2030. Om de tijdige vervanging mogelijk te maken vindt een aanzienlijk deel van de leveringen voor dit jaar plaats. Dit project voorziet ook in de uitbreiding van het bestand aanvalsgeweren voor de opschaling van de krijgsmacht, waardoor een deel van de leveringen na 2030 doorloopt. Defensie stelt deze levertermijn als eis in deze verwerving.

- 4 In hoeverre wordt, gezien uw schets van de noodzaak tot versnelde inkoopprocessen, de**

Nederlandse defensie-inkoop afgestemd op initiatieven zoals het U.S. Replicator Initiative, waarbij de focus ligt op agile verwerving van relatief goedkope en snel inzetbare systemen zoals drones? Wordt ook onderzocht of dure, complexe systemen kunnen worden vervangen door dergelijke alternatieven?

Defensie sluit op dit moment niet aan bij het *U.S. Replicator Initiative*. Wel werkt Defensie op andere manieren aan het stimuleren van innovatie door versnelling en opschaling. Een voorbeeld is het Actieplan Onbemenste Systemen (APOS), waar Defensie werkt aan het inrichten van een drone ecosysteem. De aanschaf van dergelijke relatief goedkope en snel inzetbare systemen wordt zo simpeler en sneller.

De inzet van onbemenste systemen (zowel in het land-, lucht- als maritieme domein) krijgt een steeds prominentere rol in het militair optreden. Defensie bouwt aan een krijgsmacht die sterk is door massa en tegelijkertijd slim is door de inzet van geavanceerde systemen. Hierbij streeft Defensie naar een ideale mix van hoogwaardige bemande capaciteiten, zoals tanks, fregatten en F-35's, hoogwaardige autonome systemen en eenvoudige eenrichtingssystemen die niet meer terugkomen en daardoor geen onderhoud nodig hebben, zoals goedkope drones, sensors en munitie.

5 Op welke huidige voertuigen lijkt de nieuwe CGPV het meeste? Gaat dit over de vervanging of uitbreiding die lijkt op de Boxer, de Fennek of de CV90?

Dit betreft een pantservoertuig ter ondersteuning van de gevechtseenheden en overige eenheden van de zware infanteriebrigade. Daarnaast kan dit pantservoertuig mogelijk als standaard ondersteuningsvoertuigen dienen voor de gehele Nederlandse krijgsmacht. Deze nieuwe pantservoertuigen dienen over een hoge terreinmobiliteit te beschikken en voldoende bescherming te bieden. Hierdoor moeten ze de zware gevechtssystemen van de zware brigade in elk terrein en tot in de voorste linie kunnen ondersteunen. Ik verwacht uw Kamer via het volgende DPO, of in de eerste helft van 2027 met een B/D-brief te informeren over de uiteindelijke gekozen oplossing.

6 Betreft de F-35 bewapening nieuwe wapensystemen op de kisten of nieuwe munitie?

De F-35 tactische bewapening betreft de aanschaf van een nieuw type precisiewapen voor gebruik op de F-35. Hierbij hoort integratie van de software en certificatie van deze nader te selecteren munitie.

7 Hoe zijn de standaardisering en vraagbundeling tot dusver verlopen? Zijn er al resultaten?

In het Jaarverslag 2024 van het Defensiematerieelbegrotingsfonds van 21 mei 2025 (Kamerstuk 36 740-K, nr. 1) zijn verschillende voorbeelden genoemd van materieelsamenwerking op basis van standaardisatie en vraagbundeling:

- Na Nederland hebben ook Noorwegen, Denemarken, Litouwen en Zweden de Multi-Missie Radar (MMR) van de Nederlandse producent Thales NL besteld. De landen werken samen binnen de MMR-gebruikersgroep;
- Nederland en Duitsland verwerven gezamenlijk de Leopard 2A8 gevechtstank. Het Nederlandse tankbataljon wordt bovendien in Duitsland gestationeerd;
- Nederland en Duitsland vervangen gezamenlijk de *Airborne* voertuigen waarvoor Duitsland als *lead nation* optreedt en assemblage in Nederland plaatsvindt;
- De *midlife update* (MLU) van de NH90 maritieme gevechtshelikopter voert Defensie uit samen met drie Europese partners: België, Duitsland en Italië;
- Op maritiem gebied vervangen België en Nederland gezamenlijk hun mijnenbestrijdingsvaartuigen en M-fregatten. Frankrijk heeft besloten om ook vijf tot zes mijnenbestrijdingsvaartuigen aan te schaffen op basis van hetzelfde ontwerp.

Naast deze gezamenlijke projecten intensificeert Defensie de samenwerking binnen internationale gebruikersgroepen van verschillende wapensystemen, zoals voor de F-35,

Chinook, Apache, Boxer, CV90, Fennek, Pantserhouwitser, Multi-Missie Radar, NASAMS en Patriot. Deze gebruikersgroepen berusten op de verwerving door verschillende landen van hetzelfde materieel of materieel waarvoor in belangrijke mate dezelfde standaarden zijn gebruikt.

8 Gezien de Kamer minder controle heeft door het verhogen van de ondergrenzen, leidt dit dan daadwerkelijk tot een betere en snellere opvolging in de verwerving?

Ja, het Defensie Materieel Proces (DMP) is geactualiseerd om te kunnen inspelen op de veranderde behoeften en om sneller te kunnen handelen, onder andere naar aanleiding van de motie Valstar (Kamerstuk 35 925-X, nr. 70) en het commissiedebat van 26 januari 2023 (Kamerstuk 27830, nr. 386). De doelstelling van het ophogen van de financiële ondergrens is het slagvaardiger kunnen optreden bij de verwerving van relatief kleine projecten onder de DMP-grens. Die slagvaardigheid neemt toe omdat in het gehele voorzien-in proces, vanaf het stellen van de behoefte tot en met het implementeren, stappen worden weggenomen, zoals het opstellen van DMP-brieven of parlementaire behandeling.

Het verhogen van de ondergrenzen is een aanpassing die past bij een slagvaardige organisatie die ruimte nodig heeft om te groeien en die verantwoordelijkheden op het juiste niveau neerlegt binnen de ambtelijke organisatie. Defensie voert zelf de regie over het project en er wordt geen capaciteit ingezet voor het opstellen van DMP-brieven en parlementaire behandeling. Deze aanpassingen stellen Defensie in staat om effectief en doelmatig te werk te gaan. Door de maatregelen neemt het aantal DMP-brieven af en hoeven verwervingsprocessen minder vaak te worden onderbroken vanwege afstemming met uw Kamer. Bovendien hoeft zowel Defensie als Uw Kamer minder aandacht te besteden aan relatief kleine en eenvoudige projecten en is er meer ruimte om ons te richten op de projecten die bepalend zijn voor de transformatie van de krijgsmacht (Kamerstuk 27 830, nr. 379 van 1 november 2022). Uw Kamer wordt jaarlijks met het DPO geïnformeerd en voor de niet-gemandateerde projecten nader geïnformeerd met een vervolg DMP-brief. Zo garandeert Defensie een goede informatievoorziening, zodat uw Kamer in de gelegenheid wordt gesteld haar controlerende taak uit te oefenen en een goede afweging te kunnen maken.

9 Hoe werkt de optieruimte in een contract? Kunt u dit nader uitleggen?

Een optieregeling in een contract houdt in dat Defensie het recht krijgt om onder bepaalde voorwaarden en tegen een vooraf vastgestelde prijs iets te kopen van de leverancier. Doorgaans gaat dit om dezelfde contractvoorwaarden en prijzen als het hoofdcontract, Defensie koopt in zo'n geval 'meer van hetzelfde'. Het is echter ook mogelijk om een optie te nemen op iets wat niet in het hoofdcontract zit, bijvoorbeeld optionele onderhoudsdiensten bij een materieelcontract. Defensie is niet verplicht om gebruik te maken van een optieregeling, maar heeft eenzijdig de mogelijkheid om dat te doen binnen een vooraf afgesproken periode.

10 Kunt u concretiseren hoeveel tijdswinst tot nu toe is behaald bij recente materieelprojecten dankzij de versnellingsmaatregelen, zoals Fast Track Procurement en verhoging van de mandateringsgrenzen?

Het is niet eenduidig herleidbaar welke tijdswinst is behaald ten opzichte van de initiële planningen dankzij de diverse versnellingsmaatregelen. Dit komt onder meer omdat niet altijd bekend is wat het tijdspad zou zijn geworden zonder maatregelen. Daarmee is dus ook niet de tijdswinst te bepalen. Daarnaast zijn er externe factoren die een individuele projectplanning beïnvloeden, bijvoorbeeld de levertijden van de industrie of de mogelijkheden voor internationale samenwerking waardoor planningen verschuiven. Ook is niet altijd te zeggen welke maatregel in welke mate heeft bijgedragen aan welke versnelde aanschaf, omdat meerdere maatregelen van invloed kunnen zijn.

Defensie heeft afgelopen periode meerdere malen in korte tijd een materieelproject versneld. Zo is bijvoorbeeld de A/D-brief 'Verwerving Leopard-2A8 gevechtstanks' (Kamerstuk 27 830, nr.

449) op 14 oktober 2024 verstuurd en het contract op 14 mei 2025 getekend.

11 Hoe vaak is het Fast Track Procurement-traject de afgelopen twee jaar daadwerkelijk ingezet, en met welk resultaat?

Fast Track Procurement (FTP) is afgelopen jaren ingezet voor versnelde aanschaf voor missies en inzet. FTP is een verzamelterm voor allerlei verschillende manieren om het inkoopproces te versnellen, waaronder het gebruikmaken van uitzonderingen in de aanbestedingswetgeving het versnellen van besluitvormingsprocessen, of het afzien van uitgebreide programma's van eisen en logistieke analyses. FTP wordt in algemene zin toegepast voor de snelle verwerving voor de operationele behoeften. Voorbeelden van FTP zijn onder meer, maar niet beperkt tot, de verwerving van de Leopard-2A8 waarbij het besluitvormingsproces aan de voorkant is versneld met de A/D-brief; de verwerving van het Patriot wapensysteem dat via *Direct Commercial Sales* is gekocht bij de leverancier in plaats van via *Foreign Military Sales*; de verwerving van het *Panzerfaust* anti-tank wapen via *NATO Support and Procurement Agency* (NSPA) die waarbij binnen een periode van twee maanden vanaf de behoefte het contract is getekend.

12 Zijn er al concrete gevallen waarin gezamenlijke inkoop voor Oekraïne en Nederland daadwerkelijk heeft plaatsgevonden? Zo ja, welke?

Op dit moment zijn er nog geen concrete voorbeelden te noemen. Wel onderzoekt het kabinet onderzoekt de mogelijkheid om gezamenlijk voor Oekraïne en onze eigen krijgsmacht in te kopen. Defensie verwacht in de komende maanden concrete resultaten te kunnen melden.

13 Zijn er nog meer opties om de Nederlandse en Europese defensie-industrie nog sterker te stimuleren?

Gezien de onzekere geopolitieke situatie, geeft Defensie hoge prioriteit aan het opschalen en stimuleren van Nederlandse en Europese defensie-industrie. Naast versnelling door het combineren van A-brieven, publiceerden het ministerie van Defensie en het ministerie van Economische Zaken daarom op 4 april 2025 de D-SII (Kamerstuk 31 125, nr. 134). Hierin zet het demissionaire kabinet langs de lijnen 'sterk, slim en samen' uiteen hoe wij invulling geven aan deze belangrijke opgave. In dit kader zet Nederland zich bijvoorbeeld in internationaal verband in voor vraagbundeling, zowel met groepen landen als op NAVO- en Europees niveau.

14 Wordt door u onderzocht of de defensie-industrie, ondanks de enorme vraag, niet sneller kan opschalen naar grotere productie? Speelt hierbij mogelijk een rol dat zakelijke belangen, zoals het bewust in stand houden van schaarste en dus hoge prijzen, een rol spelen? Wordt ook onderzocht of er onderlinge prijsafspraken zijn gemaakt?

Zoals geschetst bij het antwoord op vraag 13, beschrijft het demissionaire kabinet in de D-SII de strategie ten aanzien van opschaling van de industrie. Het ministerie van Defensie, het ministerie van Economische Zaken, brancheverenigingen, kennisinstellingen en financiers bespreken en mitigeren mogelijke knelpunten in de opschaling van de defensie-industrie in het publiek privaat platform Defport.

Met betrekking tot de zakelijke belangen en de prijsontwikkeling, is het evident dat elke industrie kampt met inflatie op grondstoffen vanwege schaarste in combinatie met toenemende vraag. Defensie doet er alles aan om het effect waarnaar de vraag verwijst te mitigeren door veel in concurrentie aan te besteden. Als Defensie niet onder concurrentiestelling aanbesteedt, maar directe gunning toepast, dan doet Defensie dit onder voorwaarde van 'open boek', waarbij de ADR controles uitvoert. Indien Defensie vaststelt dat er in de offerte sprake is van exorbitante winst, gaat Defensie niet met de betreffende leverancier in zee.

Het doen van onderzoek naar onderlinge prijsafspraken is belegd bij mededingingsautoriteiten, zoals de Autoriteit Financiële Markten (AFM). Mocht Defensie onderkennen dat sprake is van misstanden als onderlinge prijsafspraken, maken we melding bij dergelijke autoriteiten.

15 Kunt u aangeven welke concrete projecten op korte termijn in aanmerking komen voor Europese vraagbundeling?

Defensie bespreekt met (Europese) samenwerkingspartners doorlopend mogelijkheden van gezamenlijke verwerving en gebruikmaking van elkaars contracten. Recent heeft Nederland bijvoorbeeld een *Declaration of Intent* getekend voor de beoogde gezamenlijke aanschaf van CV90 infanteriegevechtsvoertuigen, samen met Estland, Finland, Litouwen, Noorwegen en Zweden. Ook wil Defensie bij in de verzamelbrief genoemde verwervingstrajecten zoals het aanvalsgeweer, de anti-torpedo torpedo en maritieme onbemenste systemen, vraagbundeling toepassen met partnerlanden waarvan bekend is dat ze willen investeren in hetzelfde of vergelijkbaar materieel.

De Europese Commissie heeft in het *Joint White Paper for European Defence Readiness 2030* zeven prioritaire capaciteitsgebieden benoemd waarop Europese vraagbundeling en gezamenlijke verwerving zich primair zouden moeten richten. Nederland heeft in de aanloop naar het defensie-witboek kenbaar gemaakt kansen te zien voor een gezamenlijke aanpak op capaciteitsgebieden zoals geïntegreerde lucht- en raketverdediging, *space*, en *maritime domain awareness*. In aanvulling hierop onderzoekt Defensie de mogelijkheden op terreinen zoals cyber en (bescherming tegen) onbemenste systemen, die eveneens behoren tot de zeven gebieden. Nederland acht het daarbij van belang dat het Europees Defensie Agentschap (EDA), een belangrijke faciliterende rol speelt op het gebied van vraagbundeling en het aangaan van gezamenlijke projecten voor capaciteitsontwikkeling. Daarnaast kijkt Nederland voor gezamenlijke verwerving naar mogelijkheden om gebruik te maken van het NSPA en OCCAR.

16 Hoe voorkomt u dat het beperken van informatie in A-brieven leidt tot onduidelijkheid voor de industrie en daarmee tot vertraging in productie- en leverzekerheid?

Omdat de informatie in de A-brief eerder bekend is dan voorheen en zich richt op de functionele beschrijving van de capaciteit (het 'waarom' en het 'wat' van de behoeftestelling) kan de defensie-industrie daarop vroegtijdig inspelen. Door de behoeftestelling functioneel te formuleren, gericht op het gewenste effect en niet op het gewenste product (het 'hoe'), blijven zoveel mogelijk opties voor de vervulling van de behoefte open. Dit kan leiden tot een versnelling van de behoeftevervulling en het vergroten van de productie- en leverzekerheid. Daarbij geldt wel dat Defensie de levertijden van de industrie beperkt kan beïnvloeden. Door de grote vraag naar defensiematerieel van Europese landen kan de industrie het bestelde materieel niet altijd zo snel leveren als Defensie zou willen.